

Az online oktatás nyelvi kérdései

Beszámoló a PeLiKon2020 – A digitális oktatás nyelvi dimenziói című konferenciáról

2020. november 6-a és 7-e között *A digitális oktatás nyelvi dimenziói* címmel rendezett online konferenciát az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke és a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport. Amikor egy évvel ezelőtt a konferencia témáját tervezték a szervezők, nem is sejtették, hogy a digitális oktatás nyelvi dimenzióinak kérdése nem csupán a kommunikációs kultúra utóbbi időben történő folyamatos változása miatti egyre sürgetőbb anyanyelv-pedagógiai újítások miatt lesz időszerű. A 2020 tavaszán bevezetett járványügyi intézkedések következtében a köz- és felsőoktatás a tanév végéig – átrendezve a korábbi pedagógiai gyakorlatokat, s teljesen új tapasztalatokat hozva – az online térbe kényszerült. A digitális pedagógia, az újmédia eszközeivel támogatott tanulás természetesen nem alapok vagy előzmény nélküli, de gyakorlatát eddig az alkalmazások, digitális felületek sokszínűsége, s inkább motiváló és kiegészítő jellege határozta meg. Éppen ezért hasznos, friss tapasztalatokat is bemutató, az elmélet és gyakorlat találkozását lehetővé tevő tanácskozást követhettek nyomon az érdeklődők.

A szervezőbizottság előzetes elképzelése alapján a konferencia kifejezetten interaktív volt, vagyis a kutatási tartalmak megosztása mellett a résztvevőknek és érdeklődőknek valódi párbeszédre, szakmai vitára is lehetőségük nyílt. A jelenléti moderálással egy olyan esemény valósulhatott meg a digitális térben, amely a tudományos konferencia műfajának hagyományos elemeit megújítva tartotta meg. A plenáris előadások után mindkét nap tematikus kerekasztal-beszélgetésekre és rövid poszterbemutatókra került sor.

Az előadókat, illetve az egyetem televíziójának Youtube-csatornáján bekapcsolódó hallgatóságot az Eszterházy Károly Egyetem rektora, Pajtkókné dr. Tari Ilona, valamint a rendezvény szervezőbizottságának elnöke, Domonkosi Ágnes köszöntötte a rendezvény technikai lebonyolítására vonatkozó háttérinformációkat is megosztva. Az elmélet és gyakorlat, kutatás és oktatás találkozását már a plenáris előadások is jól reprezentálták. Prievara Tibor, az első nap első plenáris előadója a pedagógiai tervezés és tanulás-szervezés kérdéskörét járta körbe. A *Miért (nem) működik a digitális munkarend? Problémák és megoldások* című félórás előadásában hangsúlyozta, hogy a digitális oktatás során is fontos lenne a tanulást valóban támogató, a tanulót motiváló, és a ténylegesen megszerzett, hasznosítható ismereteire rákérdező folyamatokat preferálni. Aczél Petra a kihívásokra helyezte a hangsúlyt előadásában, amikor az online (nyelvi) kommunikáció fejlesztési lehetőségeiről beszélt. Elmondta, hogy a digitális oktatásban a kommunikáció időhöz kötött jellemzőinek és módjainak fejlesztése válik az egyik fő céllá azért, hogy a tudásátadás, -teremtés és a közelség megtapasztalása lehetségessé váljon. Gonda Zsuzsa – a rendezvény harmadik

plenáris előadója – már a második napot nyitotta, és a digitális oktatás időszakát vizsgáló empirikus kutatás eredményeit mutatta be. Az online oktatás időszakát egyrészt abból a szempontból vizsgálta, hogy hogyan változott a digitális oktatás hatására a magyartanárok anyanyelvi nevelésről alkotott képe, másrészt, hogy hogyan módosította az online tanulási környezet az osztálytermi diskurzust.

A három plenáris előadás összességében megadta az online oktatás SWOT-analízisét, hiszen rávilágított annak előnyeire és hátrányaira, de felhívta a figyelmet a lehetőségekre és veszélyekre is.

A konferencia szervezőbizottságának határozott célja volt egy olyan, az online tér által kínált lehetőségeket, a digitális világ adottságait kihasználó tanácskozás megteremtése, ami a jelenléti konferenciákhoz hasonló interaktivitásra, valódi párbeszédre és vitákra is esélyt ad. Ezért a plenáris előadásokat kerekasztal-beszélgetések követték. Egy-egy beszélgetésben az adott terület szakértői vettek részt, ezáltal lehetőség nyílt a saját kutatások megosztására, valamint azok megvitatására egyaránt. A két napon összesen tíz kerekasztal-beszélgetést hallgathattak végig az érdeklődők, amelyek a jelenlegi – a világjárvány miatt módosult – oktatási környezet nyelvi, nyelvhasználathoz kapcsolódó kérdéseit helyezték a fókuszba.

Az első beszélgetést Domonkosi Ágnes, az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének tanszékvezetője vezette fel. A résztvevők, vagyis a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport tagjai szerint a nyelvmenedzselés-elmélet nyelvi problémák feldolgozására irányuló szemléletmódja eredményesen beépíthető az anyanyelvi nevelésbe. Hozzászólásaikban olyan konkrét módszertani lehetőségeket mutattak be, amelyek segítségével a hétköznapi élethelyzetekből vett nyelvi problémák tudatosítása, értelmezése beindítja a tanulást. A második, Németh Miklós és Sinkovics Balázs vezette kerekasztal-beszélgetés a nyelvtörténet digitális tanításának lehetőségeit helyezte a középpontba. Szó esett többek között a hallgatók szemináriumi órákon történő aktivizálásáról, a számonkérés és értékelés problémáiról, a kurzusok tematikájának átalakításáról, a nyelvtörténeti ismeretek digitális oktatási formában történő átadhatóságáról, a nyelvemlékek digitalizált másolatainak alkalmazásáról, nyelvtörténeti gyakorlatokról. A konferencia a hazai mellett a határon túli tapasztalatok bemutatásának is teret kínált. Kádár Edit, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatója a romániai magyar anyanyelv-pedagógiáról kínált helyzetképet beszélgetőtársaival. Saját tapasztalataikat is bemutatva azt járták körbe, hogy az oktatás különböző szintjein milyen lehetőségei vannak a kompetenciafejlesztő anyanyelvi nevelésnek a digitális oktatás keretei között. A következő, Istók Béla által vezetett kerekasztal az anyanyelvi nevelésben felhasználható digitális tartalmakat helyezte a fókuszba. A beszélgetés résztvevői olyan különböző digitális tartalmak anyanyelvtanításban való alkalmazhatóságát mutatták be, mint például a netnyelvészeti témakörök, digitális felületeken található metaforák, helyesírással foglalkozó online

platformok, mémek, valamint a klasszikus és kortárs parafrázisok. A rálátás széles perspektíváját kínálta a Vigh-Szabó Melinda által szervezett (ötödik) diskurzus, hiszen az általános iskolai és a középiskolai szintnek, valamint a felsőoktatás magyar és idegen nyelvű képzésének egy-egy képviselőjével beszélgetett az online oktatás tapasztalatairól. Reflexióikat nyolc kérdéshez kapcsolódva fogalmazták meg, amelyek között szerepelt például a digitális kompetencia jelentősége, az online felületek használhatósága, az online térben történő ismeretátadás, a motivációt és az értékelést érintő problémák megvitatása.

A következő, Szűts Zoltán által vezetett kerekasztal résztvevői inkább a tanulási környezetre, alkalmazható eszközökre helyezték a hangsúlyt. Beszélgetésükben egyrészt szó esett a pedagógus digitális kompetenciáiról, másrészt olyan Web 2.0-ás szolgáltatásokról és alkalmazásokról, amelyek rendkívül hatékony segítségként szolgálhatnak az anyanyelvi oktatás digitális tanulástámogatásában. A magyar mint idegen nyelv oktatását állította a beszélgetés középpontjába a rendezvény hetedik kerekasztala, melynek vezetője Borsos Levente volt. A hozzászólásokban megjelentek a digitális MID-oktatás jellegzetességei, nehézségei, de azt is megvitatották a résztvevők, hogy mely területeken lenne szükség a távoktatás során szerzett tapasztalatok továbbgondolására.

A következő – Kugler Nóra által vezetett – beszélgetés a funkcionális kognitív szemlélet digitális nyelvtanításban, illetve az anyanyelvi nevelésben megjelenő szerepét világította meg. A meghívottak azt járták körbe, hogy milyen szemléletmódot kínál fel a közoktatás nyelvtankoncepciójának korszerűsítéséhez a funkcionális kognitív nyelvészet. Antalné Szabó Ágnes, az ELTE Tanárképző Központjának főigazgatója az osztálytermi diskurzus kutatásának egyik legismertebb hazai képviselője. Az általa vezetett beszélgetés a valóságos és a virtuális osztályteremben folyó tanár-diák kommunikáció sajátosságait vizsgálta. Foglalkoztak a résztvevők a tanári és tanulói beszéd arányával a digitális és jelenléti osztálytermi kommunikációban, a tanári és tanulói megnyilatkozások típusaival és jellemzőivel, a digitális oktatás tapasztalataival. Ezek után olyan módszertani eljárásokat és gyakorlatokat mutattak be, amelyek mind a jelenléti mind az online oktatási környezetben a tanulók kommunikációt kezdeményező szerepét segítik. A kétnapos rendezvényt záró szakmai diskurzus – Farkas Judit és Szabó Veronika vezetésével – a kutatásalapú anyanyelvi nevelésről szólt. A különböző nyelvészeti iskolák képviselőitében jelen lévő résztvevők (Kádár Edit, Kálmán László, Kocsis Ágnes, Visket Anita, Zs. Sejtes Györgyi) arra keresték a választ, hogy van-e helye a kutatásalapú szemléletnek a mai grammatikaoktatásban.

A jelenléti konferenciákon már megszokott, az online térben viszont idegennek tűnő poszterbemutatókra is sor került mindkét nap. Az első napon hat, míg a másodikon négy előadó mutathatta be témáját három percen belül. Bár a bemutatás célja hagyományosan az, hogy a posztert bemutató kutató és a közönség között

szoros és formális időbeli keretektől mentes, kötetlen-közvetlen interakció alakulhasson ki, az online tér némileg átalakította a műfajt, s a digitális környezet mégiscsak formalizálta a beszélgetést. Az előadások egy része szorosan kapcsolódott az anyanyelvtanításhoz, míg más előadások az idegen nyelv, illetve a szaknyelv oktatásával függtek össze.

Az első poszterelőadás az idegennyelv oktatásán belül az íráskészség fejlesztését helyezte a fókuszba. Az előadó, Deé-Kovács Katalin, a hagyományos és digitális írás közötti analógiákra és különbségekre világított rá. Előadásában bemutatta az általa végzett, az íráskészség fejlesztésére irányuló, online kérdőíves kutatásának eredményeit, melynek mintájába olyan diákok kerültek bele, akik esetében a német nyelv harmadik tanult nyelvként van jelen. Szintén a német nyelvtanítás egyik szegmensét érintette a második poszterelőadás Gaál Zsuzsannától, aki bemutatta, hogyan alkalmazható a projektmódszer a német mint idegen nyelv oktatásában. Az általa elemzett projektfeladat igazolja a módszer legfőbb pozitívumait, mint például a társakkal való hatékony együttműködést, a megnövekedett tanulói kreativitást vagy a gyorsabb és mélyebb ismeretszerzést. A harmadik poszterbemutató egy magyar tolmácsolási korpusz oktatásban alkalmazható lehetőségeit mutatta be. Götz Andrea bemutatta azt a magyar viszonylatban elsőként összeállított, európai uniós felszólalásokból álló, intermodális, kétirányú magyar–angol tolmácsolási korpuszt, amely megfelelő szoftveres támogatással eredményesen használható egyrészt az önálló gyakorlás, másrészt a tolmácsolási gyakorlat tanulmányozása során. Nagy Tünde volt a negyedik poszter előadója, aki arra kereste a választ, hogy a digitális eszközök az idegennyelv-oktatásban hogyan segíthetik a szókincs fejlesztését, különös tekintettel a kollokációkra. Előadásában olyan digitális térben lezajló tevékenységeket mutatott be, amelyek elősegítik a kollokációk elsajátítását, méghozzá úgy, hogy mindeközben figyelembe veszik a nyelvtanulók különböző szinteken megjelenő igényeit, valamint a nyelvi készségek fejlesztésének szükségességét is. A konferencia ötödik poszterbemutatóját ketten – Varga Éva Katalin és Költőné Endrédi Orsolya – adták elő. A poszter a digitális tananyagok orvosi szaknyelvoktatásban való felhasználását helyezte a középpontba. Előadásukban kezdő spanyol és orosz szaknyelvi tananyagrészek digitális feldolgozását mutatták be, amelyek olyan szaknyelvi készségekre épülnek, mint a gyógyszeralkalmazással kapcsolatos utasítások vagy a diagnózisközlés. A következő előadó páros egyik tagja ugyancsak Varga Éva Katalin volt, aki Zimonyi Ákossal egy, a latin orvosi terminológia témaköréhez kapcsolódó elektronikus tananyag fejlesztéséről tartott előadást, ahol a birtokos szerkezet használatát tanító lecke feldolgozásával mutatták be az anatómiai nevek részegész viszonyainak kifejezését. Előadásukból kiderült, hogy mivel a Semmelweis Egyetem Szaknyelvi Intézetében a Moodle platform a használatos, így rendkívül fontosnak tartják azt, hogy tudatos tervezőmunka előzze meg a Moodle-feladatok tervezését, valamint azt, hogy a digitális és a tradicionális tananyag kiegészítse

egymást. A konferencia hetedik poszterét Kocsis Ágnes mutatta be, aki összekötötte az informatika- és az anyanyelvi órákat. Előadásában olyan anyanyelv-pedagógiai módszert ismertetett, amely az informatika tantárgy egyes módszereit és eszközeit bevonva, tapasztalati úton segíti az anyanyelvi órákon a kompetenciafejlesztést és az ismeretsajátítást. A konferencia poszterszekciójának nyolcadik előadói – Tóth Noémi Evelin, Oszkó Beatrix és Yang Zijian Győző – egy olyan alkalmazást mutattak be, amely elősegíti az általános és középiskolai magyar nyelvtan elsajátítását. Azt alkalmazás használatával a diákok számára érthetőbbé és könnyebben megtanulhatóvá válnak a magyar nyelvtan olyan szabályai, mint például az, hogy milyen egységekből állnak a mondatok, és ezek hogyan viszonyulnak egymáshoz. Az alkalmazás nemcsak a tanórákon alkalmazható eredményesen, hanem otthoni gyakorlásra, tanulásra is kiválóan alkalmas, ráadásul mindez játékos formában történik, hogy a diákok ne veszítsenek sem a motivációjukból, sem az érdeklődésükből. A konferencia utolsó előtti poszterét Varga-Sebestyén Eszter adta elő, aki előadásában olyan infografikus mintákat és vizualizációs eljárásokat mutatott be, amelyek a kreatív szóösszetételek modellálása érdekében eredményesen használhatók egyrészt a jelenléti, másrészt az online oktatásban. Az előadó hangsúlyozta, hogy bár a grafikai megoldások, a szerkeszthető ábrák az anyanyelvi oktatásban elsősorban a szóalkotás, illetve az összetett szavak tanítása során szolgálnak segítségül, ezek használata kiterjeszhető az integráció más jelenségeire is. Pap Andrea volt a poszterszekció utolsó előadója, aki a digitális kommunikációban létrejövő tanár-hallgató viszonyban megjelenő udvariasságot vizsgálta. Előadásában bemutatta az udvarias nyelvi sajátosságok megjelenésmódját, valamint a kapcsolattartási minták jellegzetességeit.

A tanácskozás mindkét napja könyvbemutatóval zárult. Az első nap estéjén a 70. születésnapját ünneplő Lőrincz Juliannát köszöntötték egy olyan kötetel, amelyet a komáromi Selye János Egyetem Variológiai kutatócsoportjának és az egri PeLi kutatócsoportnak a tagjai közösen állítottak össze. Utalva az ünnepelt kutatási érdeklődésére, a köszöntőkötet a *Stílus – variativitás – műfordítás* címet kapta. A második estén pedig az előző oktatásnyelvészeti konferencia előadásaiból szerkesztett kiadványt mutatták be a szerkesztők. A *nyelv perspektívája az oktatásban. Válogatás a PeLiKon2018 oktatásnyelvészeti konferencia előadásaiból* című műbe a PeLiKon2018 konferencián elhangzott előadások alapján megírt munkák kerültek be. A 38 tanulmányt tartalmazó kötetet a szerkesztők, Ludányi Zsófia, Domonkosi Ágnes és Jánk István a kötet egyik nyelvi lektorával, Imrényi Andrással együtt mutatták be. A kötetben megtalálható annak a sokféle szemléletnek a lenyomata, amellyel a(z) anya)nyelvoktatásban találkozhatunk.

A második alkalommal megrendezett PeLiKont kiválóan jellemezte a hálózatosság kifejezése, ugyanis a határon innen és határon túlról jelentkező 70

előadó közül számos résztvevő több kerekasztal-beszélgetésben is aktív szerepet vállalt.

Irodalom

Imrényi A. & H. Tomesz T. (szerk.) (2020) *PeLiKon2020 – A digitális oktatás nyelvi dimenziói*. Absztraktfüzet. Eger: Líceum Kiadó.

Tomesz T. (2020) Anyanyelvi nevelés az online térben. Beszámoló a PeLiKon2020 – A digitális oktatás nyelvi dimenziói című konferenciáról. *Anyanyelv-pedagógia* 13/4. Megjelenés alatt.

H. TOMESZ TÍMEA¹ – RÁSI SZILVIA²

Eszterházy Károly Egyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék¹

Eszterházy Károly Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola²

tomesz.timea@uni-eszterhazy.hu, szilviarasi@gmail.com